

Kolektif Kristalleşme Dinamikleri II: Üç Vaka, Bir Mekanizma

Almanya, Polonya ve Hindistan Üzerinden Protodik Hipotez'in Karşılaştırmalı Sınanması

Zeki Coşar

Protodizm: İçimizdeki Gizli Din (2026) — Ek Çalışma 2

Özet

İlk ek çalışma (Coşar, 2026c), Protodik Hipotez'in kolektif ölçekteki işleyişini tek bir vaka — Türkiye — üzerinden gösterdi. Ancak bir mekanizmanın gerçekliğine dair güçlü bir işaret, tek bir vakada gözlemlenmesi değil, birbirinden yapısal olarak farklı vakalarda *aynı örüntüyü* üretmesidir. Bu çalışma üç ülkeyi, üçünü de kasıtlı olarak farklı bir döngü evresinde seçerek inceliyor: Almanya (döngünün **tamamlanmış, ama şu an yeniden sınanan** hâli — Anayasal Tortu'nun somut inşası ve bu inşanın AfD'nin yükselişiyle canlı biçimde test edilmesi), Polonya (döngünün **asılı kaldığı**, Senaryo A kalıntısı ile Senaryo B girişiminin aynı anda var olduğu hâli), ve Hindistan (döngünün **hâlâ derinleştiği**, Türkiye'ye yapısal olarak en yakın hâli). Üç vaka birlikte, Fraktal Mekanizma iddiasının — mekanizmanın ölçekten ve kültürden bağımsız aynı yapıyla işlediği iddiasının — doğrudan bir sınamasını oluşturuyor.

Anahtar kelimeler: Anayasal Tortu Teorisi, Sessiz Kurucu, militan demokrasi, kolektif theolepsia, çatallanma senaryoları, karşılaştırmalı vaka analizi

1. Neden Bu Üç Ülke, Neden Birlikte?

Coşar (2026b)'da tanımlanan Fraktal Mekanizma iddiası şudur: reform ve kristalleşme süreçleri, ölçekten bağımsız olarak aynı dört değişkenle işler — otorite kaynağı, eşik hesabı, alternatif sunmak, zamanlama. Bu iddia sınanabilir bir iddiadır ancak *çeşitlilik* üzerinden: eğer mekanizma yalnızca Türkiye gibi tek bir kültürel-dinî bağlamda gözlemlenebiliyorsa, bu kültürel bir özgüllük olabilir. Mekanizma Hristiyan, Katolik ve Hindu bağlamlarında da aynı yapıyla belirliyorsa, bu evrensellik iddiasını güçlendirir.

Bu üç ülke, döngünün üç farklı evresini temsil ettiği için seçildi:

- Almanya**, kristalleşme-kırılma döngüsünün *tamamlanmış* örneğidir — 1945'teki kristalleşme çöküşünden sonra toplum bilinçli olarak Senaryo B'yi (Anayasal Tortu) seçti. Ama bu çalışmanın asıl ilgi noktası, o seçimin *sekseneksen yıl sonra hâlâ sınanıyor* olmasıdır.
- Polonya**, döngünün *asılı kaldığı* bir andır — eski kristalleşmenin kurumsal kalıntıları (yargı) ile yeni bir Senaryo B girişimi (Tusk hükümeti) aynı anda, aynı kurumların içinde çarpışıyor.

• **Hindistan**, döngünün *hâlâ derinleştiği*, Türkiye'nin ikiz vakası sayılabilecek bir örnektir — laik kuruluş miti (Nehru) canlı biçimde dinî-milliyetçi bir çerçeveye (Hindutva) yer değiştiriyor.

Bu çalışma bir siyaset analizi değildir; amacı iktidar ilişkilerini değerlendirmek değil, Protodik Hipotez'in öngördüğü mekanizmanın üç farklı kültürel-dinî gelenekte (Protestan/Katolik Hristiyanlık, Katolik Hristiyanlık, Hinduizm) aynı yapıyla belirip belirmediğini göstermektir.

2. Almanya: Anayasal Tortu'nun İnşası ve Canlı Sınavı

2.1 Kristalleşme ve Çöküş

Nazizmin 1933-1945 arası kristalleşmesi, Protodik çerçevede aşırı bir vakadır: theogenik dürtü, ırk ve millet etrafında öyle yoğun bir şekilde kristalleşti ki, sonuç bir soykırıma vardı. 1945'teki çöküş, kitabın "kristalleşme kırılması" olarak tanımladığı sürecin en travmatik örneklerinden biridir — içerik tamamen ve kalıcı olarak itibarsızlaştı.

2.2 Senaryo B'nin Bilinçli İnşası: Anayasal Tortu

Almanya'nın seçimi, Coşar (2026)'ın "Anayasal Tortu Teorisi" olarak adlandırdığı sürecin en açık, en kayıt altına alınmış örneğidir: içerik (Nazi ideolojisi) tamamen reddedildi, ama *biçim* — otorite kaynağının hesap verebilir olması gerektiği, gücün tek elde toplanamayacağı ilkesi — yeni bir laik-anayasal çerçeveye taşındı. Bu süreç akademik literatürde "Verfassungspatriotismus" (anayasal yurtseverlik) kavramıyla tanımlanır (Sternberger, 1990; Habermas, 1992): kimlik artık kan, toprak ya da ortak düşman üzerinden değil, anayasal ilkelere sadakat üzerinden tanımlanır.

Bu inşanın somut kurumsal karşılığı "**militan demokrasi**" (wehrhafte Demokratie) ilkesidir: 1949 Anayasası (Grundgesetz), demokrasinin kendi düşmanlarına karşı kendini savunma hakkını açıkça tanır. Bu ilkenin iki ana aracı vardır — Federal Anayasa Mahkemesi'nin parti kapatma yetkisi, ve İç İstihbarat Teşkilatı'nın (Verfassungsschutz) anayasal düzene tehdit oluşturan örgütleri izleme ve sınıflandırma yetkisi. Bu, tam olarak Sessiz Kurucu mekanizmasının tersidir: Almanya kaynağını *unutmadı*, açıkça kurumsallaştırdı — "bir daha asla" ilkesini soyut bir duygu değil, işleyen bir hukuki mekanizma hâline getirdi.

2.3 Sınav: AfD ve Kurumun Gerçek Zamanlı Testi

Bu çalışmanın Almanya'yı seçmesinin asıl nedeni budur: Anayasal Tortu kurumları şu anda, seksen yıl sonra, gerçek bir lateral kayma girişimine karşı fiilen test ediliyor.

Alternative für Deutschland (AfD), Şubat 2025 federal seçimlerinde ikinci parti olarak 152 sandalyeyle Bundestag'a girdi — partinin tarihindeki en güçlü sonuç (ICCT, 2025). Mayıs 2025'te İç İstihbarat Teşkilatı (BfV), partiyi ulusal düzeyde "kesinleşmiş sağ aşırılıkçı örgüt" olarak sınıflandırdı — gerekçe, partinin "etnik ve soy temelli halk anlayışının özgür demokratik düzenle bağdaşmaz" olduğuydu (BfV, 2025). Bu, Almanya'da anayasal düzenin savunulması adına ana akım bir muhalefet partisine karşı alınmış, benzeri görülmemiş bir adımdı. 2026'da Aşağı Saksonya eyalet teşkilatı da "kanıtlanmış aşırılıkçı" statüsü aldı; sınıflandırma partinin

elektoral gücüyle doğru orantılı çıkıyor (ECPR, 2026).

Kurumun kendisi hâlâ işliyor: AfD sınıflandırmaya karşı hukuki itiraz başlattı, mahkemeler (2024 Münster kararı dahil) şimdiye kadar sınıflandırmayı onadı. Tam parti kapatması — 2017'deki NPD davasında eşiği aşamayan bir adım — hâlâ uzak bir ihtimal olarak duruyor, ama hukuki yolu açık.

Ama kurumun varlığı, sonucu garanti etmiyor: AfD, sınıflandırmaya rağmen — bazı analizlere göre kısmen bu sınıflandırma sayesinde, "mağduriyet" anlatısını güçlendirerek — anketlerde güç kazanmaya devam ediyor (ICCT, 2025). Bu, Protodik çerçevede kritik bir gözlemdir: **Anayasal Tortu kurumları, lateral kaymayı imkânsız kılmaz — yalnızca onu görünür, izlenebilir ve hesap verebilir kılar.** Toplumun bir kesimindeki theogenik dürtü hâlâ yeni bir kolektif kimlik (etnik-milliyetçi) arıyor; kurum bu arayışı bastırmıyor, ona bir üst-denetim katmanı (kolektif MADAD'ın kurumsal karşılığı) ekliyor — ama bu katman, kimliğini partiye yatırmış seçmende susuyor. Lalot ve Abrams'ın (2025) *transgression credit* (ihlal kredisi) dediği örüntüde seçmen kendi partisinin ihlalini bağışlar, rakibinkini kınar; AfD'ye kimliğini yatırmış seçmen için sınıflandırma bir politika eleştirisi değil, kimliğin kendisine tehdittir. Sınıflandırma bilgiyi görünür kılar (kurumun işlevi budur); bilgiyi görünür kılmak, kristalleşmiş bir kimliğin kendini sorgulamasını otomatik sağlamaz.

2.4 Almanya'nın Teorik Değeri

Almanya, bu üçlü içinde biricik bir işlev görüyor: diğer ikisinin aksine, *başarısızlık* değil *dayanıklılık testi* örneği sunuyor. Soru "kristalleşme olacak mı" değil — "inşa edilmiş bağışıklık sistemi, seksen yıl sonra hâlâ tutuyor mu" sorusudur. Bu, Protodik Hipotez'in en iyimser iddiasının (Senaryo B'nin kalıcı olabileceği) gerçek zamanlı, sonucu belirsiz bir sınavıdır.

3. Polonya: Asılı Kalan Çatallanma

3.1 Kristalleşme: Katolik-Milliyetçi Füzyon

Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) 2015-2023 iktidarı, Katolik kimliği ile devlet aygıtını birleştiren klasik bir kolektif theolepsia örneğidir — Polonya'nın kendini "Milletlerin İsa'sı" (mesih-milliyetçi bir kendilik anlatısı, 19. yüzyıl romantik milliyetçiliğine kadar uzanan) olarak konumlandırma geleneğiyle beslendi.

3.2 Kurumsal Kırılma Girişimi: Yargı Krizi

PiS döneminde yargıya yönelik "reformlar" — hâkim atama sürecinin liyakat yerine partizan sadakat kriteriyle yeniden şekillendirilmesi, Fukuyama'nın (2014) deyişiyle bir *repatrimonyalizasyon* — Avrupa Birliği ile uzun bir hukuki çatışmaya yol açtı. Avrupa Adalet Divanı (CJEU), Polonya'nın disiplin rejiminin ve hâkim atama sürecinin AB hukukuna aykırı olduğuna defalarca hükmetti (Euronews, 2021-2022 arşivi); Avrupa Komisyonu, AB Antlaşması'nın 7. maddesi kapsamında siyasi diyalog süreci başlattı.

2023'te iktidar değişti — Tusk koalisyonu, doğrudan "hukukun üstünlüğünü restore etmek" vaadiyle seçildi.

3.3 Neden "Asılı Kalmış"?

Buraya kadarki anlatı bir Senaryo B başarı hikâyesi gibi görünebilir — ama 2026 itibarıyla durum böyle değil, ve bu çalışma için kritik olan tam da bu.

Avrupa Komisyonu, 7. madde sürecini resmen kapattı ve Polonya'nın AB kurtarma fonlarına erişimini geri açtı (GMF, 2024) — kurumsal düzeyde bir ilerleme sinyali. Ancak yerinde durum çok daha karışık: PiS döneminde atanan yaklaşık 2.500 hâkimin statüsü hâlâ çözülmedi — hem hükümet içi anlaşmazlıklar hem de Cumhurbaşkanı'nın (PiS'e yakın) direnişi nedeniyle (GMF, 2025). Polonya'nın kendi Yüksek Mahkemesi, 2026'da AB hukukunun yargı sistemi üzerindeki önceliğini reddeden bir karar verdi (Wisconsin Law/LADD, 2025-26). Mahkemelere kamu güveni, yakın zamanda ölçülen en yüksek güvensizlik oranına, %57'ye ulaştı (Wisconsin Law/LADD, 2026).

Bu tablo, Protodik çerçevede tam olarak "asılı kalmış çatlama" tanımına uyuyor: eski kristalleşmenin kurumsal artığı (usulsüz atanmış hâkimler, direnen bir cumhurbaşkanı) hâlâ sistemde yaşıyor; yeni bir Senaryo B girişi (Bodnar'ın Eylem Planı, AB ile yeniden uyum) aynı kurumların içinden geçmeye çalışıyor; ikisi arasındaki sürtünme kolektif MADAD'ın (bu durumda özellikle yargıya duyulan güvenin) kendisini aşındırıyor. Ne eski kalıp tam çöktü, ne yeni kalıp tam yerleşti.

3.4 Polonya'nın Teorik Değeri

Polonya, bu üçlü içinde en "gerçek zamanlı" olanı: sonuç bilinmiyor. Bu, Türkiye'den (aktif, devam eden kristalleşme) ve Almanya'dan (kurulu, sınanan bir Senaryo B) farklı bir üçüncü kategori sunuyor — kurumların *kendisinin* çatlama anında olduğu bir vaka.

4. Hindistan: Derinleşen Kolektif Theolepsia

4.1 Kuruluş Miti ve Tersine Dönüş

Bağımsızlık sonrası Hindistan'ın kurucu anlatısı, Nehru'nun laik, çoğulcu devlet vizyonuydu — anayasal olarak güvenceye alınmış bir laiklik ilkesi. 2014'ten beri Narendra Modi liderliğindeki Bharatiya Janata Party (BJP) iktidarı, bu kuruluş mitini Hindutva — Hindu milliyetçi bir kimlik çerçevesi — ile yer değiştiren bir süreci hızlandırdı. Bu, yapısal olarak Türkiye'nin Kemalist laik kuruluş mitinden dinî-muhafazakâr dönüşüme geçişine dikkat çekici derecede benziyor — aynı mekanizmanın farklı bir dinî içerikte tekrarı.

4.2 Kolektif MADAD'ın Aşınması: Basın Özgürlüğü Verisi

Sınırların Ötesinde Muhabirler (RSF) örgütünün 2026 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde Hindistan, 180 ülke arasında 157. sıraya geriledi — 2025'teki 151. sıradan altı basamak düşüş (RSF, 2026; The Wire, 2026). RSF bu düşüşü doğrudan "Hindutva, Hindu milliyetçi sağın ideolojisi" ile ilişkilendiriyor ve "gazeteciliğin giderek suç haline getirilmesi"nden söz ediyor — hakaret ve ulusal güvenlik yasalarının eleştirel medyayı susturmak için araçsallaştırıldığını belirtiyor (Scroll.in, 2026). Endeksin kendisi 25 yıllık tarihinde ilk kez ülkelerin yarısından fazlasının "zor" ya da "çok ciddi" kategoride olduğunu kaydediyor — ama Hindistan'ın düşüşü

bu genel eğilimin çok ötesinde, kesin bir yönelim gösteriyor.

4.3 Kolektif Metaxima'nın Yokluğu — ya da Görünmezliği

Türkiye'den önemli bir farkla: Hindistan'da gençlik arasında Türkiye'dekine benzer büyüklükte, ölçülebilir bir "dinden uzaklaşma" dalgası literatürde bu çalışmanın erişebildiği kaynaklarda net biçimde belgelenmiş değil. Bunun yerine gözlemlenen direniş, doğrudan siyasi (2019-2020 CAA/NRC karşıtı protestolar, çiftçi eylemleri) — kolektif metaxima'nın dinî kimlikten çok, sivil/anayasal kimlik ekseninde ifade bulduğu bir örüntü. Bu, Protodik çerçevenin kendi kendini düzeltmesi gereken bir noktadır: mekanizma aynı olabilir, ama metaxima'nın *hangi kanaldan* dışavurduğu kültürel bağlama göre değişebilir. Bu çalışma bu farkı bir sınırlılık, gelecekteki araştırma için açık bir soru olarak not ediyor.

4.4 Hindistan'ın Teorik Değeri

Hindistan, üçlü içinde Türkiye'ye en yakın yapısal ikizdir — ama tam bir kopya değil. Bu kısmi benzerlik-kısmi farklılık, mekanizmanın kültürel bağlamdan tamamen bağımsız olmadığını, yalnızca *yapısal olarak* aktarıldığını gösteriyor: theolepsia, metaxima ve MADAD paralizi hep orada, ama her biri yerel geleneğin diliyle konuşuyor.

5. Karşılaştırmalı Sentez

	Almanya	Polonya	Hindistan	(Türkiye, karşılaştı- ırma için)
Döngü evresi	Tamamlanmış, sınanıyor	Asılı, çatallanıyor	Derinleşiyor	Derinleşiyor
Kolektif theolepsia	Tarihsel (1933-45), şimdi lateral kayma <i>girişimi</i>	Tarihsel (2015-23), kurumsal artığı sürüyor	Aktif ve derinleşiyor	Aktif ve derinleşiyor
Kolektif MADAD	Güçlü, kurumsallaşmış (Verfassungsschutz)	Aşınmış, onarım sürecinde	Aşınıyor (basın: 157/180)	Aşınmış (yargı, akademi, medya)

Bu tablo, Fraktal Mekanizma iddiasının somut bir görünümüdür: dört farklı ülke, dört farklı dinî-kültürel gelenek, dört farklı tarihsel an — ama hepsinde aynı üç değişken (kolektif theolepsia, kolektif metaxima, kolektif MADAD) aynı yapıda beliriyor, yalnızca yerel dille konuşuyor.

6. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sınırlılıkları ilk ek çalışmadakiyle (Coşar, 2026c) aynı üç başlığı taşıyor — kavramsal ölçek sorunu, korelasyon/nedensellik ayrımı, gözlemcinin konumu — ve buna ek olarak iki yeni sınırlılık taşıyor.

Karşılaştırmanın seçicilik riski. Dört ülke de (Türkiye dahil) çerçeveye "uygun" olduğu için seçildi; bu, doğrulama yanlılığı riski taşır. Çerçeveye uymayan vakaların (örneğin, kristalleşme baskısı altında olup buna rağmen sağlıklı MADAD'ı koruyan toplumlar) sistematik olarak aranmaması bu çalışmanın açık bir eksiğidir.

Hindistan verisinin asimetrisi. Almanya ve Polonya için kurumsal/hukuki veri (mahkeme kararları, istihbarat raporları) doğrudan erişilebilirken, Hindistan için bu çalışma büyük ölçüde basın özgürlüğü endeksine dayandı; toplumsal metaxima'nın (gençlik anketleri, dinî pratik verileri) Türkiye'dekine benzer derinlikte belgelenmesi bu çalışmanın kapsamı dışında kaldı.

7. Sonuç

Bu üç ülke — biri kurumunu inşa etmiş ve şimdi savunuyor, biri kurumları arasında asılı kalmış, biri kurumlarını kaybediyor — Protodik Hipotez'in aynı temel mekanizmasının üç farklı yüzü. Fraktal Mekanizma iddiası, bu üç vakanın ortak yapısında somutlaşıyor: otorite kaynağı, eşik hesabı, alternatif ve zamanlama, her üç ülkede de — farklı dillerde, farklı kurumlarda, farklı tarihsel anlarda — aynı dört değişken olarak beliriyor.

En önemli bulgu belki de şudur: Anayasal Tortu, tek seferlik bir başarı değil, sürekli bakım isteyen bir mimaridir. Almanya bunu seksen yıl sonra hâlâ öğreniyor.

Kaynakça

Bundesamt für Verfassungsschutz [Federal Anayasayı Koruma Dairesi]. (2025). *AfD Sınıflandırma Raporu, Mayıs 2025* [AfD Classification Report, May 2025]. BfV Yayınları.

Coşar, Z. (2026). *Protodizm: İçimizdeki Gizli Din*. [İlk Baskı.]

Coşar, Z. (2026b). Mekanizmadan Duruşa: Bilişsel Din Bilimleri'nin Normatif Boşluğu ve Protodik Hipotez.

- Coşar, Z. (2026c). Kolektif Kristalleşme Dinamikleri: Protodik Hipotez'in Sahada Sınanması — Türkiye Vakası Üzerine Bir Sistem Analizi. *Protodizm: İçimizdeki Gizli Din*, Ek Çalışma 1.
- European Centre for Popular and Radical Politics Research [ECPR]. (2026). "When Extremist Labels Follow AfD Votes." *The Loop*.
- Euronews. (2021-2022). "Judicial Independence" haber arşivi.
- Fukuyama, F. (2014). *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. Farrar, Straus and Giroux.
- German Marshall Fund of the United States [GMF]. (2024). *Policy Brief: Restoring the Rule of Law in Poland*.
- German Marshall Fund of the United States [GMF]. (2025). *In Uncertain Waters: The Restoration of the Rule of Law in Poland*.
- Habermas, J. (1992). *Faktizität und Geltung [Between Facts and Norms]*. Suhrkamp.
- International Centre for Counter-Terrorism [ICCT]. (2025). "From Radicalisation to Designation: The AfD's Extremist Turn."
- Lalot, F., & Abrams, D. (2025). Transgression credit: Partisan motivated reasoning and the selective forgiveness of political misconduct. *Political Psychology* (yayın öncesi/güncel literatür).
- Reporters Sans Frontières / Reporters Without Borders [RSF]. (2026). *2026 World Press Freedom Index*.
- Scroll.in. (2026). "India Ranks 157 Out of 180 Countries in 2026 World Press Freedom Index."
- Sternberger, D. (1990). *Verfassungspatriotismus*. Suhrkamp.
- The Wire. (2026). "India Is 157th Out of 180 Countries on RSF's 2026 World Press Freedom Index."
- University of Wisconsin Law School / LADD. (2025-2026). "In Uncertain Waters" ve "Poland's Supreme Court Rejects EU Authority Over Justice System" raporları.

Bu çalışma, Coşar (2026), Protodizm: İçimizdeki Gizli Din'e ve Coşar (2026c), Kolektif Kristalleşme Dinamikleri I'e (Türkiye Vakası) tamamlayıcı bir karşılaştırmalı vaka çalışması olarak hazırlanmıştır.